

Asia: VN/1531/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi alkoholilain muuttamisesta (alkoholijuoman toimittaminen, etämyynti ja markkinointi)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Päihdeasiamiestoiminnan lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi alkoholilain muuttamisesta (alkoholijuoman toimittaminen, etämyynti ja markkinointi)

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/1531/2024

Esityksen mukaan alkoholilakia muutettaisiin siten, että mahdollistettaisiin alkoholijuomien verkkokauppa ja muut jakeluun ja noutoon perustuvat vähittäismyyntikonseptit, kuten toimitus. Ikärajavalvonta turvattaisiin. Lakiin lisättäisiin rajat ylittävää etämyyntiä koskevat säännökset ja markkinointia koskevat säännökset.

Päihdeasiamiestoiminta ei pääsääntöisesti kannata hallituksen esitystä jäljempänä tarkemmin kerrotuilla perusteilla.

Tausta

Esityksen pohjalla on hallituksen esitys eduskunnalle laiksi alkoholilain muuttamisesta HE 173/2024 vp, joka annettiin eduskunnalle 10.10.2024 (lausuntopyyntö VN/33074/2023). Esityksessä ehdotettiin alkoholijuomien toimittamisen mahdollistamista kotimaan vähittäismyyntistä ja alkoholiyhtiöstä. Euroopan komissio antoi lausunnon hallituksen esityksestä 17.12.2024 ja vaati hallitusta selventämään etämyyntisäännöksiä.

Euroopan komission lausunnossa ei kuitenkaan edellytetty, että etämyyntioikeus pitäisi ulottaa koskemaan kaikkia juomalajeja, kuten väkeviä alkoholijuomia. Sitä eivät ole edellyttäneet myöskään EU-oikeus ja tuomioistuimen ratkaisut. Kysymyksessä on hallituksen oma ratkaisu.

Päihdeasiamiestoiminta on antanut 30.8.2024 lausunnon aiempaan hallituksen esitysluonnokseen VN/33074/2023 ja todennut, että se ei ole kannatettava. Toiminta on kommentoinut vahingollisia vaikutuksia mm. lapsiin ja nuoriin, ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin, väkivaltatilanteisiin, tapaan hankkia ja käyttää alkoholia ja päihdepalveluiden tarpeeseen. Vaikutukset ovat edelleen olemassa myös tämän lakiesityksen kohdalla ja ne tulee ottaa huomioon. Tässä lausunnossa viitataan aiempaan lausuntoon.

Alkoholijuomien rajat ylittävä etämyynti ja Alko

Esityksen mukaan yli 2,8 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien rajat ylittävä etämyynti Suomeen olisi sallittua. Rajat ylittävän etämyynnin kautta ostettuja alkoholijuomia saisi luovuttaa ostajalle tai muulle vastaanottajalle vain alkoholijuoman toimittaja.

Alkoholijuomien toimitus vastaanottajalle olisi sallittua vain, jos alkoholijuoma olisi ostettu ja noudettu kotimaan vähittäismyynnistä, alkoholiyhtiöstä tai rajat ylittävästä etämyynnistä. Kotimaisen vähittäismyynnin kohdalla alkoholijuoman toimittaja saisi luovuttaa ostajalle tai muulle vastaanottajalle vain käymisteitse valmistettuja enintään 8,0 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältäviä ja muulla tavoin valmistettuja enintään 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältäviä alkoholijuomia. Enemmän kuin em. 8,0 tai 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävän alkoholijuoman toimitus toimitusluvalla olisi sallittua vain, jos se olisi ostettu tai noudettu alkoholiyhtiöstä tai rajat ylittävästä etämyynnistä.

Tämä tarkoittaisi sitä, että ulkomaiset toimijat voisivat myydä mietojen lisäksi myös väkeviä alkoholijuomia suomalaisille kuluttajille. Myynti on tähän mennessä ollut mahdollista vain Alkolle. Hallituksen esityksen vaikutusarvioinnissa (s. 36) todetaan, että esityksellä olisi vaikutuksia Alkon asemaan, kun etämyynnistä olisi yksiselitteisesti mahdollista ostaa monopolin alaisia tuotteita. Se heikentäisi perusteita, joiden vuoksi monopolista on säädetty. Ulkomaisten toimijoiden tulo markkinoille poistaisi Alkon monopoliaseman ja Alko päätyisi kilpailuasetelmaan ulkomaisten toimijoiden kanssa, jotka harjoittaisivat rajat ylittävää etämyyntiä verkkokaupassa.

Hallitusohjelmassa 2023 on todettu, että hallitus ei muuta Alkon kansanterveydellistä tehtävää ja asemaa. Tämä lakiesitys on ristiriidassa hallitusohjelman kanssa, koska se vaarantaisi ensinnäkin monopoliaseman ja toiseksi kansanterveydellisen tehtävän ennaltaehkäistä ja vähentää alkoholin kulutusta ja alkoholista aiheutuvia haittoja. Tutkimusten mukaan alkoholin vähittäismyynnin yksinoikeusjärjestelmä on tehokas keino ennaltaehkäistä ja vähentää alkoholin kulutusta ja haittoja kansalaisten keskuudessa.

Lisäksi tulee kiinnittää huomiota alkoholista maksettavaan veroon. Lakiesityksen vaikutusarvioinnissa on katsottu, että ulkomaisen etämyynnin ja Alkon myynnin välillä ei todennäköisesti olisi olennaista määrällistä eroa, jos verot maksettaisiin asianmukaisesti. Tällä hetkellä tiedetään, että vain murto-osasta ulkomailta tilatuista alkoholijuomista on maksettu verot oikein. Vaikutusarvioinnin mukaan voidaan olettaa, että myös jatkossa ainakin osa ulkomaisesta etämyynnistä kiertäisi veroja saadakseen myytyä alkoholijuomia selvästi halvemmalla suomalaisille kuluttajille. Tätä ennakoi se, että etämyynnin valvonta on vaikeaa ja vaatii huomattavia resursseja. Lakiesityksessä otetaan tietoinen riski, joka ei ole hyväksyttävää, varsinkin kun haittavaikutusten tiedetään kohdistuvan erityisesti niihin ihmisiin, jotka jo valmiiksi käyttävät alkoholia ongelmallisesti tai riskirajoilla.

Alkoholijuomien rajat ylittävä etämyynti ja suomalaiset vähittäismyyjät

Esityksessä ulkomaisille toimijoille ehdotettu mahdollisuus myydä Suomeen myös väkeviä alkoholijuomia asettaisi suomalaisen luvallisen vähittäismyyntin ja ulkomaiset toimijat epätasaroitukseen asemaan, kun suomalaisen vähittäismyyntin yläraja myös etämyyntissä on 8,0 ja 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia. Hallituksen tavoite edistää reilua ja avointa kilpailua ei toteutuisi, vaan sen ja lakiesityksen välillä olisi selkeä ristiriita. Vaikutusarvioinnissa tiedostetaan, että tämä epätasapaino saattaisi johtaa kotimaisten yritysten hakeutumisen ulkomaille, jolloin yritys voi ilman lupa- ja ilmoitusvelvollisuutta myydä väkeviä alkoholijuomia Suomen kuluttajille. Todennäköisenä sijoitusmaana voisi tulla kysymykseen lähellä oleva ja tuttu Viro. Lopputulos ei olisi toivottava.

Lakiesitys on ristiriidassa myös eduskunnan vuonna 2017 antaman lausuman kanssa. Siinä todetaan mm., että etämyyntiä koskevat ratkaisut eivät saa vaarantaa laissa säädetyn vahvuusrajan ylittävien alkoholijuomien vähittäismyyntin yksinoikeuden säilyttämistä eivätkä suomalaisen elinkeinoelämän yhdenvertaisuutta ulkomaisiin kilpailijoihin nähden.

Etämyyntin kieltä yli 8,0 ja 5,5 tilavuusprosenttisille alkoholijuomille

Lakiesityksen muissa toteuttamisvaihtoehdoissa on arvioitu ratkaisua, jossa ulkomainen etämyynti olisi kielletty yli 8,0/5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien osalta. Vaihtoehto turvaisi parhaiten Alkon monopoliaseman. Monopolin alaisille tuotteille ei syntyisi kilpailevaa myyntikanavaa eikä niiden saatavuus lisääntyisi. Samalla vaihtoehto kohtelisi suomalaisia ja ulkomaisia toimijoita yhdenvertaisesti, kun alkoholijuomien myynti sallittaisiin samoin perustein toimijan kotipaikasta riippumatta. Se edistäisi myös kansanterveyttä.

Ratkaisun riskit jäisivät hyötyihin nähden vähäisiksi.

Tämä toteuttamisvaihtoehto on kannatettava.

Alkoholijuomien toimitus

Lakiesityksessä on täsmennetty vastaanottajan iän tarkastamista siinä vaiheessa, kun alkoholijuoma luovutetaan vastaanottajalle. On kannatettavaa, että ikä tarkastetaan voimassa olevasta asiapaperista (kuvallinen henkilötodistus, ajokortti tai passi) aina, todennetaan ja säilytetään luvanhaltijan rekisterissä kahden vuoden ajan. Tämä tukee valvojan viranomaisen työtä ja turvaa sen, että alkoholijuomat eivät päädy säännösten vastaisesti nuorten käsiin.

Alkoholijuoman markkinointi

Voimassa olevan lain mukaan väkevän alkoholijuoman markkinointi on kielletty, mutta hallituksen esitys sallisi mainostamisen tietyillä poikkeuksilla. Väkevää alkoholijuomaa saisi jatkossa mainostaa verkossa, jolloin valmistaja voisi markkinoida tuotteitaan omilla verkkosivuillaan tai sosiaalisen median tileillään. Kohteena voisivat olla Suomi ja suomalaiset kuluttajat ja Euroopan talousalueen maat. Vaikuttamismarkkinointi verkossa olisi kuitenkin kielletty lasten ja nuorten suojelemiseksi sosiaalisessa mediassa tapahtuvalta alkoholijuomien markkinoinnilta. Tiedossa on, että he ovat paljon sosiaalisen median kanavilla, jolloin suojeleajatus on perusteltu.

Erityisesti alkoholijuoman markkinoinnin liittäminen muun tuotteen tai palvelun markkinointiin muiden ostosten ja ostohistorian perusteella on omiaan lisäämään helppoa alkoholin tilaamista, käyttöä ja haittoja. Se tulisi kieltää kokonaan esimerkiksi niin, että kiello lisättäisiin omana kohtanaan lakiehdotuksen alkoholilain 50 §:n 4 momentin listaan, jossa nyt on 10 kohtaa.

Seuraamusmaksu

Lupaviranomaisen määräämään seuraamusmaksuun on tullut aiheellinen lisäys sen varalta, että rajat ylittävä etämyyjä rikkoo velvollisuuttaan merkitä toimitukseen tiedon siitä, että se sisältää alkoholijuomaa tai väkevää alkoholijuomaa.

Sen sijaan seuraamusmaksun suuruutta ei olisi tullut alentaa edellisen lakiesityksen 300 - 20 000 eurosta nyt esitettyyn 300 - 1 000 euroon. Seuraamusmaksu voidaan määrätä useiden eri velvollisuuksien rikkomisesta. Kun seuraamusmaksu on enintään 1 000 euroa, se on valtaosalle luvanhaltijoita tai ilmoitusvelvollisia todella pieni. Se ei tue valvontaa eikä kannusta hoitamaan velvollisuuksia silloin, kun niihin muutenkin suhtaudutaan välinpitämättömästi.

Lyhyt yhteenveto lakiehdotuksen kielteisistä vaikutuksista väestölle

Esityksellä tavoitellaan mm. kotimarkkinoiden kasvua ja suomalaisten vapauden lisääntymistä. Sen lisäksi ja ensisijaisesti tulee ottaa huomioon yksittäisiin ihmisiin, perheisiin, lapsiin, nuoriin ja yhteiskuntaan kohdistuvat useat kielteiset vaikutukset.

Alkoholin saannin helpottaminen kotiin kuljetettuna lisää alkoholin määrällistä käyttöä kotiolosuhteissa, joissa haittaa aiheutuu erityisesti lapsille ja nuorille turvattomuutena, pelkona ja hoidon laiminlyöntinä. Perheväkivalta lisääntyy ja kohteena ovat useimmiten naiset.

Sosiaali-, terveys- ja päihdepalveluiden tarve lisääntyy ja aiheuttaa uusia kustannuksia. Jo nyt hyvinvointialueilla joudutaan odottamaan päihdepalveluihin pääsyä liian kauan, vaikka tarve olisi ajankohtainen ja ilmeinen. Kun palveluja on riittämättömästi tarjolla, päihdeongelmat pahenevat ja haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten määrä lisääntyy.

Tuula Sillanpää

päihdeasiamies

Sillanpää Tuula
Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry - Päihdeasiamiestoiminta